

І.В. Коваль

Житомирський державний університет

імені І. Франка

Науковий керівник:

к.ф.н., доц. Соловйова Л. Ф.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИКИ СЛІВ-НОМІНАНТІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ “ЛЮДИНА” В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Антропоцентричність соціальних відносин зумовлює посилений дослідницький інтерес лінгвістичних розвідок до питань взаємозв'язку мови та гендеру [2: 113; 4: 97]. Мовознавчі студії з питань гендеру формуються навколо статичного та динамічного аспектів лінгвістичних досліджень. Статичні аспекти входять до кола питань, які стосуються мови та відображення в ньому статі. Мета такого підходу полягає в описі та поясненні того, яким чином різна стать представлена саме у мові, визначенні номінативної системи, лексикону, синтаксису, категорії роду тощо, встановленні оцінних конотацій, які приписуються чоловікам та жінкам, та семантичних областей, в яких вони найбільш виражені. Динамічні аспекти стосуються мовленнєвої та в цілому комунікативної поведінки чоловіків та жінок. Такі дослідження передбачають встановлення типового тактико-стратегічного арсеналу комунікативної поведінки кожної статі, визначення гендерно специфічного вибору одиниць лексикону, способи досягнення успіху в комунікації, преференції у виборі лексики, синтаксичних конструкцій тощо [1: 118].

В межах першого підходу виконано дане дослідження, актуальність якого окреслена зростаючою увагою до аналізу номінацій поняття “людина” у гендерному аспекті. Предмет вивчення становлять лексикографічні дефініції одиниць зі значенням “людина” в англійській мові, а гендерна специфіка значення в їх екстенсіоналі визначає об'єкт дослідження.

Метагендерність поняття людини у соціальному вимірі дозволяє сформувати загальну модель опису людини в мові в межах “гендерно-нерозділеної” антропності останньої [2: 122]. Однак семантика слів на позначення поняття людини в англійській мові засвідчує можливість дослідження властивого йому власне гендерного рівня, а саме ступінь вираження та кореляцію маскулінності та фемінності у його значенні.

Перерозподіл семантичних ознак між англійськими одиницями, що позначають поняття “людина”, є результатом зміни ставлення до слова *man*. В англійській мові під впливом “політичної коректності”, викликаною феміністичним рухом у другій половині ХХ століття, відбулися зрушення в семантиці слів-номінантів поняття “людина”, згідно з якими слово *man*, що поєднує в собі значення людини та чоловіка, почали

сприймати негативно [3: 163]. Попри сучасні тенденції до розширення поняття гендеру та виведення його за межі, окреслені дихотомією “маскулінність / фемінність”, у дослідженні опираємось на класичний поділ “чоловіча / жіноча стать” як такий, що традиційно відтворений у семантичному значенні, представленому лексикографічними джерелами.

Синонімічний ряд, що номінує поняття людини в англійській мові представлений лексемами *man*, *human*, *human being* та *person*, кожній з яких властиві окремі семантичні ознаки. Особливої уваги набуває питання гендерної домінанти в семантичному значенні кожного елементу вказаного синонімічного ряду.

Семантичне ядро “*Homo sapiens*” як еквівалент найбільш загального значення поняття людини притаманне лексичній одиниці *human being: a member of any of the races of Homo sapiens* (CAED). Відповідно до словникових дефініцій, одиниця *human being* позбавлена семи, що маніфестує конкретну стать. Навпаки, висвітленню підлягає її метагендерність, універсальність відносно особи будь-якої статі та віку: *a man, woman, or child* (CAED); акцентуації підлягає особистість конкретної людини: *a person* (MD; MWLD).

Крім того, особливої уваги набуває протиставлення людини іншим біологічним істотам (тваринам) та неживим предметам (машинам). Такому висновку сприяє сема *human* (MWDT), через яку визначається одиниця *human being* (*human - you can refer to people as humans, especially when you are comparing them with animals or machines* (CAED).

Семантиці лексеми *human* притаманне “висвітлення” протиставлення людини божеству чи іншій надлюдській сутності [4: 100]. Етимологія слова *human* сягає французького *humain*, яке в свою чергу, виникло із латинського *hūmānus*, де “*humus*” мало значення “земля”. Це слово використовували для опису людей як земних смертних створінь [5: 289].

Семний аналіз засвідчує метагендерність й лексеми *person* на позначення людини: *an individual human* (MD), *a human being* (LDCE), *human, individual* (MWDT). Особливого значення у розрізі вивчення гендерної специфіки набуває присутність у значенні лексеми *person* сем, що прямо вказують на маніфестацію маскулінності та фемінності: *a man, woman, or child* (CAED), *someone with their own particular character* (LDCE) (займенник *they* у кореляції з номінативними словами в однині є носієм імпліцитного значення обох статей [7]. Крім того, словникові дефініції вказують на особливе призначення вживання одиниці *person* в умовах, за яких бажаним є уникнення гендерної диференціації: *sometimes used in compounds to avoid using man or woman* (MWLD), *sometimes used in combination especially by those who prefer to avoid man in compounds applicable to both sexes* (MWDT). Важливою особливістю лексеми *person* є семантична ознака “особистісна риса, характеристика особи”: *a human being, especially considered as someone with their own particular character* (LDCE, ЛСБ1), *if you talk about someone as a person, you are considering them from the point of view of their real nature* (CAED), *the personality of a human* (MWDT).

Присутність у семантиці лексеми *person* ознаки “якість особистості” та нерелевантність статі й віку, протиставлення неживим об’єктам та тваринному світу зумовили його вживання у загальному значенні “людина” в контексті “духовний світ людини” (a person’s spiritual world) [4: 98].

Семантичне ядро лексеми *man* зберігає універсальне значення *Homo sapiens* завдяки присутнім семам *human* (MD; MWDT) та *human being* (MWLD; CAED). Попри пряму вказівку на метагендерність (*sometimes used to refer to all human beings, including both males and females* (CAED), *a person of either sex* (old-fashioned, LDCE), *a person, either male or female* (LDCE)) лексема *man* зберігає потужну маскуліну домінанту *male*: *an adult male human* (LDCE), *an adult male human being* (CAED; MWLD), *male person* (LDCE). До таких сем у складі семантичної структури належать й семи, що прямо вказують на позначення чоловічої статі (чоловік, друг, хлопець, партнер, коханець): *a woman’s husband or boyfriend, somebody’s man* (LDCE), *a woman’s husband or boyfriend* (MWLD), *a lover* (MWDT), *a husband, boyfriend, or sexual partner* (MD, LCB6), *used for talking to a man or a boy* (MD).

Екстенціонал лексеми *man* містить і сему, яка вказує на суб’єкта як носія якісної характеристики, типової для чоловічої статі – мужній, сміливий, сильний: *someone who is strong and brave, as a man is traditionally expected to be* (MD), *a man or boy who shows the qualities (such as strength and courage) that men are traditionally supposed to have* (MWLD), *a man who has the qualities that people think a man should have, such as being brave, strong etc* (LDCE).

Таким чином, лексичні одиниці, що номінують поняття “людина” в англійській мові, попри спільний позначуваний об’єкт, мають семантичні ознаки, які їх відрізняють [1: 382].. До таких належить гендерна домінанта, яка присутня або відсутня у семантиці аналізованих одиниць. Найбільш вираженою є інтегральна ознака маскуліності в семантичному значенні лексичної одиниці *man*. Лексемам *human* та *human being* притаманна гендерна індіферентність, що уможливлює їх вживання у найбільш загальному значенні поняття “людина”. На фоні метагендерного значення лексеми *person* визначено семантичну ознаку “особистісна характеристика суб’єкта”.

Список використаної літератури

1. Волошин В. Г. Лінгвістика: Навч. посіб. Для студ. вузів. / В.Г. Волошин – Суми: Університетська книга, 2004. – 382 с.
2. Кирилина А. В. Лингвистические гендерные исследования / А. В. Кирилина, М. В. Томская // Отечественные записки. – № 2 (23). – М., 2005. – С. 112-132.
3. Палажченко П. Р. Мой несистематический словарь / П. Р. Палажченко. – М. : Р. Валент, 2005. – 526 с.
4. Шеина И. М. Концепт “человек” в русской и английской языковых картинах мира / И. М. Шеина // Филологические науки: научные доклады высшей школы / М-во образования и науки РФ. – Москва, 2011. – № 5. – С. 97-107.
5. Ayto J. Dictionary of Word Origins / J. Ayto . – New York, 2001. – 582 p.
6. Collins American English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/american>.
7. ‘He or she’ Versus ‘They’ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com/usage/he-or-she-versus-they>.

8. Longman Dictionary of Contemporary English Online [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.ldoceonline.com>.
9. Macmillan Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.macmillandictionary.com>.
10. Merriam-Webster's Learner's Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://learnersdictionary.com>.